

VILÁGUNK FENNTARTHATATLAN FOLYAMATAI és FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉS az ENSZ keretében

dr. Faragó Tibor, CSc, c. egyetemi tanár *Tibor_Farago@t-online.hu*

2017. november 20.

✚ Fenntarthatatlan:

- nem fenntartható folyamatok ..

✚ Összefüggések:

- társadalmi-gazdasági, környezeti kölcsönhatások

✚ Alapelvek:

- egyetértés a nemzetközi együttműködés elveiről

✚ Válaszok:

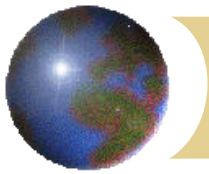
- korábbi nemzetközi programok, megállapodások

✚ Paradigmaváltás:

- átfogó, egyetemes, részben konkrétabb egyezségek

✚ Következtések:

- az ENSZ hatékonysága a résztvevőkön múlik ..

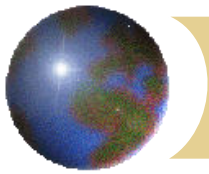
FENNTARTHATATLAN:

**a társadalmi-gazdasági-kereskedelmi és környezeti globalizáció
nem fenntartható folyamatai**

**A 20. század közepétől
a világnépeség, a termelési és fogyasztási volumen
gyors növekedése, a nemzetközi kereskedelem globalizációja**

elvezet

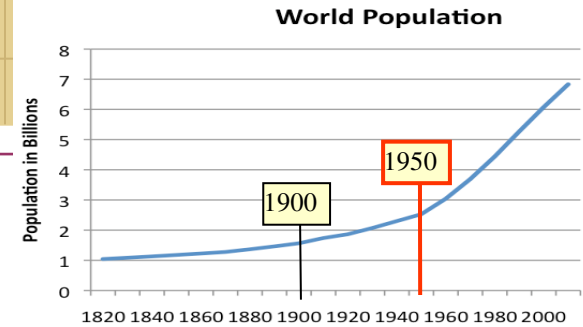
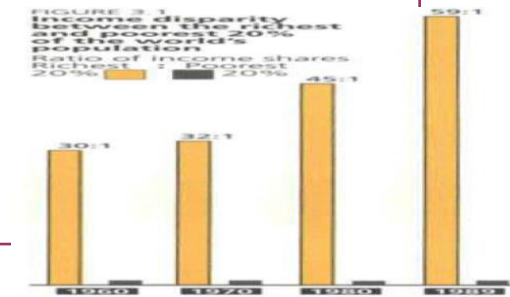
**a környezeti globalizációhoz is:
= világméretben gyorsuló ütemű
természeti erőforrás (f)elhasználás és környezeti kibocsátások.**

TÁRS.-GAZD. FOLYAMATOK

Társ. folyamatok

- * **glob. népességrobbanás:**
fogyasztási igény-növekedés
⇔ földi környezet
eltartóképessége (carrying capacity)
- * **jóléti / szegénységi szakadék növekedése** (poverty gap)
⇔ körny. erőforrásokhoz
hozzáférés különbségei

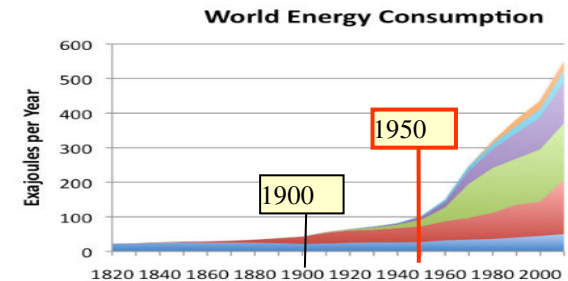

Világnépesség (Tvelberg, 2012)

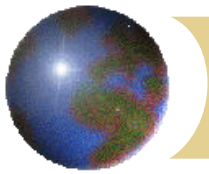
Egyenlőtlenség (jöv.) 1960-
1989 59:1
felső 20% / alsó 20% (HDR 1992)

Gazd. folyamatok

- * **energia-fogyasztás, motorizáció:**
exponenciális ütem ..
⇔ fejlődőknél is, de nagy különbségek (energy poverty)
- * **mezőgazdaság:**
mg. földhasznosítás; élelmiszer-kereskedelem
⇔ eltérő élelmezésbiztonság (hunger, food security)
- * **globális „világrend”:**
pol. és gazd. hatalmi átrendeződés
⇒ erőforrás-konfliktusok (kőolaj, földgáz ..)

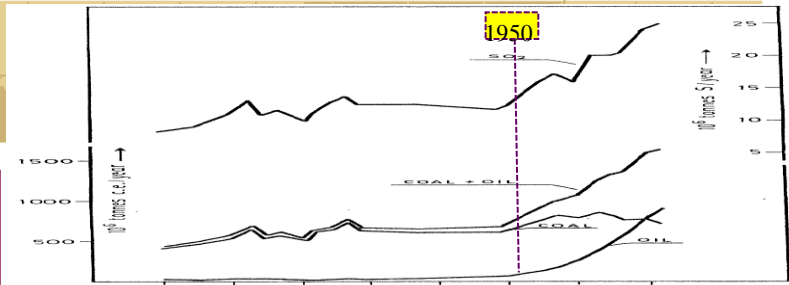
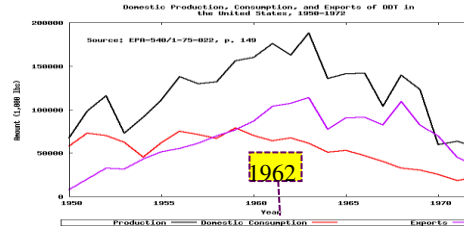
Glob. energia-fogyasztás
(Tvelberg, 2012)

KÖRNYEZETI FOLYAMATOK

Globalizálódó környezetszennyezés

- * **légi kibocsátások:** savasodás.. ózonréteg.. üvegházhatású gázok
⇒ káros, ill. veszélyes hatások
- * **víztestek, tengerek szennyezése**
⇒ vízminőség; élővilág
- * **vegyianyagok, hulladékok:** növekvő környezetterhelés ..

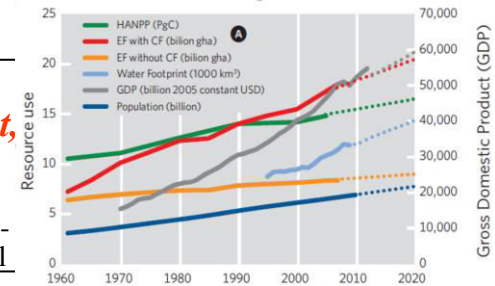
Fosszilis t.a-felhasználás és anthropogén SO₂-emisszió Európában 1910-1972 (OECD 1977)

DDT:
USA termelés, felhasználás, export 1958-1972 (Jaworowski 2003)

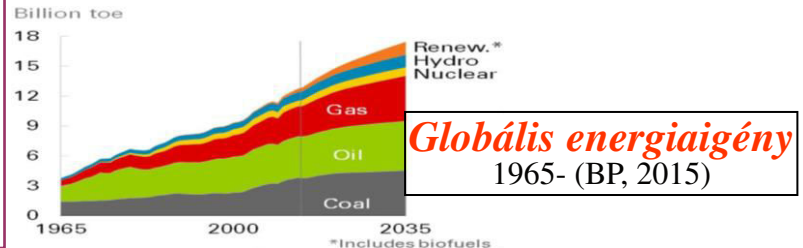
Természeti erőforrás felhasználás

- (nem vagy csak feltételesen megújulóké)
- * **biológiai sokféleség csökkenése:**
⇔ társadalmak term.-körny. bázisa
  - * **erdők:** az erdővel borított területek fogyása
⇔ földhasználat-változás és más igények
  - * **víz készletek:** egészséges ivóvíz, növ. kereslet
⇔ számos régióban gondok + szennyezés
  - * **fosszilis energia:** kőolaj/földgáz kereslet
⇒ pol. konfliktusok
  - * **ritka földfémek:** kereslet
⇒ hozzáférés - pol. konfliktusok
  - * **nemzetközi „közlegelők”/erőf.** (glob. commons) nemzeti fennh. alá nem tartozó területeken

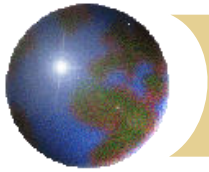
Globális erőforráshasználat, népesség, GDP 1960- (GBO 2014)
--- ökolábnym karbonlábnyommal --- anélkül

Biológiai sokféleség (IUCN, UNEP, WWF, 1991)
ha jelenlegi trend folytatódik: a világban létező fajok 25%-a eltűnhet vagy azokból csak kis populációk maradnak köv. század közepére

Globális energiaigény 1965- (BP, 2015)

FELISMERÉS: **a nem fenntartható folyamatok és ok-okozatok azonosítása**

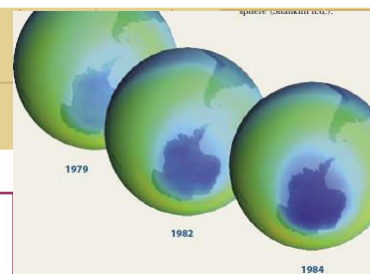
**A javuló minőségű és léptékű tudományos
megfigyelések, elemzések, modellek
alapján
válík lehetővé
a globális jelentőségű folyamatok felismerése.**

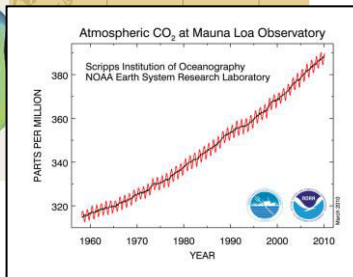
FELISMERÉS

☉ Környezetszennyezés:

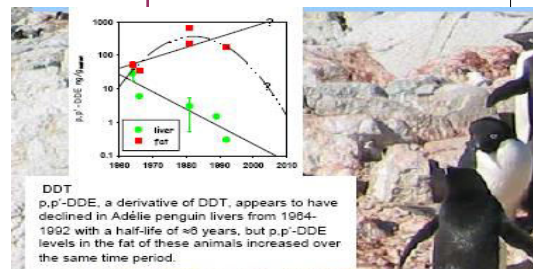
- **Ózonréteg:** „ózonlyuk” felfedezése 1984/1985
  - ↪ freonok, halonok kibocsátása
- **Jelenlegi éghajlatváltozás veszélye**
  - * üvegházhatású gázok légköri koncentrációja
  - ↪ légköri emissziók ..
- **DDT: „mellékhatás”, terjedés feltárása**
  - * 1962: R. Carson „Néma tavasz” ..
- **Higany: mérgezés, terjedés azonosítása**
  - * 1956- japán halászok; 1971- iraki esetek
  - ↪ kibocsátás sokféle használatból

„Ózon lyuk”:
1979 1982 1984
(UNEP, 2005)

CO₂ légköri koncentráció
Mauna Loa, 1957-

Antarktisz: DDT „nyomok” pingvinekben
(H. N. Geisz, 2004)

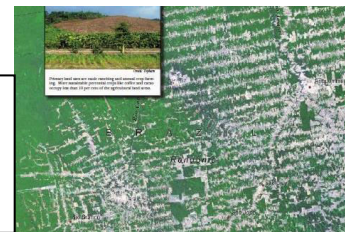
☉ Erőforrások: társ.-gazd. hajtóerők

- **Afrikai elefántok: tömeges orv-vadászat**
  - * állomány: <10% maradt meg
  - ↪ elefántcsont-kultusz, főleg: Hong-Kong, Japán
- **Erdőirtás** ↪ földhasználat gazd. célú változása
  - * az eredeti glob. erdőterület ~ fele már nincs meg; 16 millió hektár/év „tűnik el” (FAO, WWatch, WRI)

Afrikai elefántcsont vásár (‘Wagons on Market Square, Grahamstown’ 1850 Th. Baines)

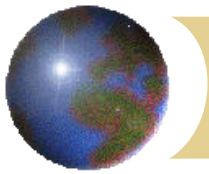
Tipikus erdőirtási „minta”: Brazília
(Rondonia), 2001
(UNEP-GRID)

☉ Társ. egyenlőtlenségek

- **Fejlettek és fejlődők: „jólléti” különbségek** ⇨
1947: átl. jövedelem 15 legfejlettebb: **900-1400 \$/fő**
25 fejlődő (világnépesség fele) **<100 \$/fő**

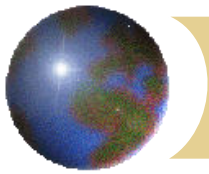
M. Perez-Guerrero, ENSZ (UN/TAB 1950):
óriási és veszélyes életszínvonal-különbségek fejlett és nem-fejlett országok között

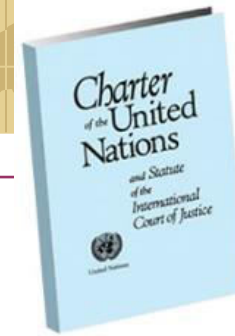
ALAPELVEK: **a nemzetközi együttműködés alapelveinek elfogadása**

**Az ENSZ égisze alatt
kialakul
az egyetértés
az államközi
együttműködés alapelveiről.**

ALAPELVEK: a nemzetközi együttműködéshez

✦ ENSZ Alapokmány: 1945

- A „*nemzetközi béke és biztonság*” fenntartása ..
ne legyen háború az erőforrásokért: (2.Cikk/4.bek)
Minden tagállam tartózkodni fog attól, hogy a nemzetközi kapcsolataiban fenyegetéssel és erő alkalmazásával lépjen fel egy másik állam területi egysége és pol. függetlensége ellen ..

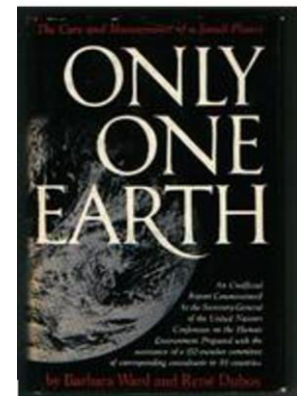
✦ Emberi jogok: ~ szociális együttm. alapelvei

- *Egyetemes nyilatkozat 1948, Gazd-szoc-kult. jogok 1966* mindenkinek az egészséghez, jólléthez alkalmas életszínvonalra ..
- *Fejlődéshez való jog 1986 - egyenlő hozzájutási lehetőség:* alapvető erőf-k, oktatás, eü. ellátás, élelem, lakhatás, tisztos munka..

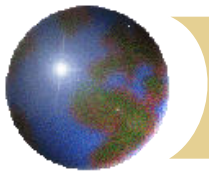

✦ Környezeti jogok: ~ körny-pol. együttm. alapelvei

- *Nyilatkozat: Emberi Körny-ről 1972* (ENSZ Konf., Stockholm)
2. A Föld term. erőforrásait - levegőt, vizet, földet, flórát, faunát – *meg kell őrizni* a jelen és a jövő nemzedékek javára ..
21. Az Államok
  - * *szuverén joga:* saját erőforrásaik kiaknázása ..
  - * *felelőssége:* a fennhatóságuk.. hatálya alá tartozó tevékenységek ne okozzanak kárt sem más Államok környezetében, sem a nemzeti fennh. hatálya alá nem tartozó környezetben

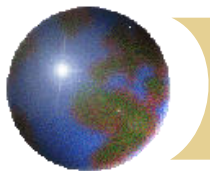

VÁLASZOK:
a korábbi nemzetközi programok, megállapodások

Az 1960-as évektől
megkezdődött, majd az 1990-es évektől megerősödött
a globalizálódó kockázatok és a kölcsönös nemzetközi függőség
politikai elismerése
és
a közös válaszok
kidolgozására irányuló együttműködés.

VÁLASZOK 1960-1980-

☉ Glob. jelentőségű ..

➤ fejlesztési együttműködés

- * fejlődők *felzárkózásának* támogatása:
ENSZ Fejlesztési Evtizedek 1960-

➤ gazdasági eszközök

- * nemzetközi *keresk.* (GATT 1948-); *finansz.* (IBRD, IMF):
fejlődők *hozzáférese fejlettek piacához, támogatáshoz*

➤ szociális fejlődési, egészségügyi, nevelési együttm. stb.:

- * *egészséget* mindenkinek 2000-re (WHO 1977-)
- * *okt.* együttm.: ált. alapfokú okt. 1980-ig (UNESCO 1960-)

➤ környezeti együttm. 1970-es évektől

- * **1972 Stockholm** (UNCHE): ajánlások a környezet-
szennyező folyamatok megértése, mérséklése érdekében;
- * **egyezmények:**
szennyezés-mérséklésre, fajok megőrzésére

☉ Kritika

fontos egyezségek DE nem vagy alig teljesültek

- * fejlesztések: helytelen elsődleges gazd. növ. célok
- * párhuzamos programok, megállapodások: „ütközései”
- * környezeti globalizáció: gyorsuló ütem, néhány jó példa
1971 Ramsar 1973 CITES
1979 UNECE légszennyezés 1985 UNEP ózon

Két nagyhatalom

US, SU: viszonyuktól jelentősen függött a nemzetközi/globális együttműködés sorsa .. „enyhülés”
1963 (Részleges) Atomcsend Szerződés
1969-1972 SALT-I: Hadászati Fegyverkorlátozási Tárgyalások és Szerződés
1972 Nixon- Brezsnyev csúcs

1972 ENSZ-konferencia
(UNCHE, Stockholm)

VÁLASZOK 1990-2000-

➤ Párhuzamos programok

➤ **fejlesztési együttműködés**: fejlődők támogatása néhány célterület: mélyszegénység csökkentése ...

- * ENSZ-évtized: szegénység leküzdése 1997-
- * **Millenniumi program 2000-2015** (MDG) mélyszegénység (jöv.) „elfelezése” + kapcsolódó célok: éhezés (-1/2) „szomjúság” (-1/2) 5-év alatti halálozás (-2/3)
- * finanszírozás (FfD Monterrey 2002); keresk. (WTO 1995 DDA 2001)

➤ **fenntartható fejlődési együttm.**: („Közös jövőnk” 1987) átfogó, de kevés konkrét cél

- * **ENSZ-program, 1992**: „*Feladatok a 21. századra*” cél: fenntartható fejlődés elérése, ~ minden célterület
- * **Szoc. fejlődési prog. 1995**, Szoc. Világkonferencia szegénység, éhezés leküzd.; teljes foglalk., eü. alapellátás
- * **Körny. megállapodások**: ózon, biodiv., klíma, hulladék..
- * finansz.: fejl. bankok, Glob. Körny. Alap (1991/1992-)

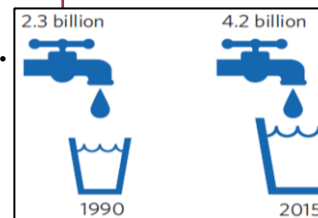
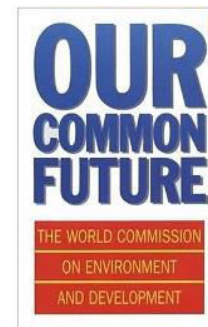
➤ Eredmény?

➤ **Millenniumi program** (MDG): nagyrészt teljesül:

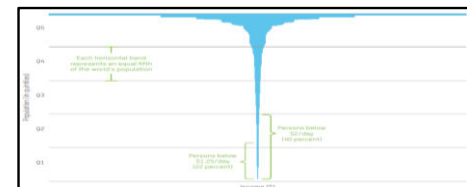
- * **DE** más területek?: **egyenlőtlenség, más szoc./körny. ügyek**

➤ **Fenntartható fejlődési program**:

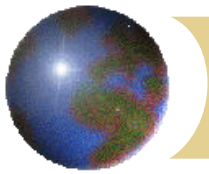
- * **DE** legtöbb területen alig haladás; végrehajtási terv 2002-
- * **környezet**: ózonréteg „gyógyul”, de: biodiv., klíma stb. nem

Biztonságos ivóvízhez jutás
MDG 7.C (UN 2015)
2015-re teljesül

Glob. jövedelem-eloszlás (OXFAM 2014)

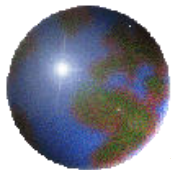
PARADIGMAVÁLTÁS: újkeletű átfogó, egyetemes válaszok

Szembesülve a legtöbb korábbi megállapodás, program nem kellő hatásosságával és nem megfelelő végrehajtásával

**átfogó, egyetemes és részben konkrétabb célokat
tartalmazó újabb
megállapodások és programok
születtek 2010-től**

Világunk-2030

átfogó, egyetemes, konkrétabb célokkal

Fenntartható fejlődési célok (Agenda-2030)

➤ **szociális, jóléti célok**

- * **mélyszegénység, éhínség, 'víz-ínség' teljes** leküzdése
- * **egyenlőtlenségek csökk.:** országok között, országon belül
- * **gyermek-, gyermekágyi halandóság ~megszüntetése ..**
- * **teljes** körű **alapfokú egészségügyi ellátás**
- * **teljes** körű **alap- és középfokú oktatás, tisztas munka ..**

➤ **környezeti célok:** (kevesebb számszerű cél)

- * **fenntartható vízgazd.;** ökoszisztémák megőrzése;
- * **fenntartható term. erőforrás-haszn.;** éghajlatváltozás: ..

➤ **gazdasági célok és ágazatiak** (kevesebb számszerű cél)

- * **gazdasági növekedés, fenntartható termelés-fogyasztás:** erőf.-hatékonyság, növekedés és körny.degrad. szétválasztás

➤ **fejlesztési együttműködés** (fejlődők támogatása)

- * finanszírozás, technológia-átadás ... ..

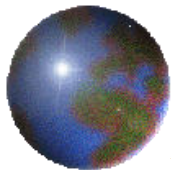
⊕ **Remények és kétségek**

➤ **végre átfogó és egyetemes és konkrét program, DE:**

- * célok közötti **ellentmondások, összefüggések?** pl.: term. erőf-k fenntartható használata ↔ gazd. növ. fenntartása energiát mindenkinek ↔ cselekvés égh-változás ellen
- * politikai akarat a végrehajtásra minden országban?

António Guterres
 ENSZ-főtitkár (2017. jún.):
A program végrehajtása megkezdődött .. DE: sok célterületen az előrehaladás sokkal lassabb ahhoz, hogy 2030-ig teljesüljenek a célok

Új tematikus ENSZ-programok, megállapodások átfogó célkitűzéssel

Programok, megállapodások

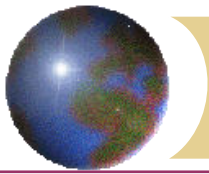
- Fejlesztések finanszírozása - ENSZ nemzetközi fejl. együttm.:
  - * Addisz Abeba 2015 (UN FfD)
  - * átfogó program **DE** pl. ODA-vállalások?
- Klímapolitika - ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezmény (UNFCCC):
  - * Párizsi Megállapodás 2015 (*kibocsátás-csökkentés, alkalmazkodás ..*)
  - * egyetemes **DE** nemzetileg meghatározott célok?
- Katasztrófák kockázat-csökkentése
  - * Keretprogram, Sendai 2015 (UN ISDR)
- Oktatási keretprogram - 2030
  - * új célok ~ Agenda-2030 Incheon 2014 (UNESCO)
- Fenntartható energia évtizede -2024
  - * ENSZ-program 2014 (UNGA)
  - * energiaszegénység leküzdése **DE** pl. „klímacélok”?
- „A jövő, amit akarunk” - ENSZ „riói folyamat”
  - * ENSZ-konf. (Rio+20) 2012 (UNCSD)
  - * formálisan átfogó, **DE** csak 2 prior: Zöld gazdaság, ENSZ-koord.
- Biológiai sokféleség: célok -2020 - Biol. sokf. egyezm. (UNEP)
  - * Aichi 2010
  - * Nagoya Jegyzőkönyv (CBD)

COP21- CMP11
PARIS 2015
UN CLIMATE CHANGE CONFERENCE

KÖVETKEZTETÉSEK: az ENSZ hatékonysága a résztvevőkön múlik ..

Összefoglalás

- **Globális jelentőségű kockázatos folyamatok tud. felismerése:**
  - * sok folyamat, ok-okozat kellő fokú megértése megtörtént
  - * **természeti és emberi** (antropogén) tényezők összefüggései
- **Problémák, kockázatok pol. elismerése, válaszok kidolgozása:**
  - * ellenérdekek/-érvek, végül a lehetőség/tény elfogadása
  - * 1960-2010: sokféle **program, megállapodás**
  - * **néhány esetben hatékony, sok esetben nem vagy alig teljesítés**
- **Átfogó és egyetemes megközelítés szükségessége:**
  - * ENSZ-Program 2015, tematikus megállapodások 2010-
  - * szociális és környezeti célkitűzéseik túllépnek korábbiakon:
    - α szegénység; éhínség; „víz-ínség”; eü, alapellátási, oktatási részvétel
    - α biológiai sokféleség, éghajlatváltozás, vegyianyagok stb. kapcsán

Következtetések

- **a nem fenntartható, globális jelentőségű folyamatok közül**
csak ezek egy kisebb részén sikerült felülkerekedni a jelentős kompromisszumokkal elfogadott eddigi ENSZ programokkal, megállapodásokkal
- **az újabb programok, megállapodások**
tényleges fenntartható fejlődési értéke, hatékonysága tartalmaik, céljaik, összefüggéseik helyes nemzetközi és nemzeti értelmezésétől, végrehajtásától függ
- **mindehhez az ENSZ pol. együttműködési keretet biztosít,**
de az együttműködés eredményessége a tagállamoktól függ, amire növekvő hatással vannak a nem-kormányzati szervezetek is